ژیانی شاعیری کورد (سەید یەعقووب کوڕی سەید وەیسی) ناسراو بەسەید یاقۆ.. ئامدەکردنی سامان خدر

سەید یەعقووب کوڕی سەید وەیسی لە ساڵی١٨٠٢ لە گوندی قەمشەی ناوچەی مایدەشتی کرماشان لەدایک بووە . بە بنەماڵە دەچنەوە سەر سەیدانی سامرەیی و لە قەمشە دەژین. کوردی ئەو ناوچەیە و بنەماڵەی شاعیر لە سەر ئایینزای شیعەی دوازدە ئیمامین. خوێندنی لەسەر دەستووری ئایینی کۆن بووە و لە سەرەتای ژیانیدا هەوڵی داوە ببێ بە میرزا، واتە خوێندەواری ئەو سەردەمە و بە ئەم مەبەستە سەری لە کرماشان داوە، ڕێی کەوتووتە کرند و بێستوون، گەشتی تاران و قوم و شیرازی هەیە.

دەنگوباسی خوێندەواری و شیعری سەید گەیشتووتە دیوەخانی ئیمام قولی میرزای دەوڵەتشا و پاشان لە لای مامە محەمەدحەسەن خانی فەرمانڕەوای کەلهوڕ وەک نووسەری دیوەخان لە ساڵی١٨٣١ لەوێ دامەزراوە و تا کۆتایی ژیانی لەو ماڵە گەورەیە ماوەتەوە. سەید ڕۆشنبیری چاکی سەردەمی خۆی بووە، بە خەتخۆشی ناوبانگی دەرکردووە و لە زانستی مۆسیقا و بەکارهێنانی ئامێری تەموور هاوتای کەم بووە و شارەزایی زۆری لە ئاوازی مەقامەکان بە تایبەتی هۆرە بووە. هەندێ لەسەر ئەو باوەڕەن چووبێتە سەر ئایینی یارسان، لە شیعریدا شوێنەواری ئەم ئایینە بەرچاو ناوکەوێ، وا دەگێڕنەوە سەید یەعقووب هەندێ جار کە تووشی باری عیشق و ڕاکێشانی سۆفیزم دەبوو بەسەر وڵاغەوە غار غارێن و جلیتبازی دەکرد و هۆرەی دەچڕی. نازناوی شیعری سەید یەعقووب "سەیید"ە، هەندێ جاریش "سەی یاقۆ"ی بەکارهێناوە، لەبەر ئەوە لە ژیانی شاعیریدا بە"سەی یاقۆ"ش ناسراوە، لە ناو خەڵکی بە سەید یەعقووبی ماهیدەشتی ناوبانگی دەرکردووە.

شاعیر لە ساڵی ١٨٨١ کۆچی دوایکردووە و تەرمەکەی براوەتەوە ئاوایی قەمشە و لەوێ نێژراوە.
ئەو شاعیرە، خۆشنووس و تەمبووورڤانێکی بە تواناش بووە. شیعری سەید یاقۆ لە نێو گۆرانەکاندا بڕەوەێکی زۆری بووە و شێواز و جۆری

نیگاشی بەراورد لەگەڵ شاعیرانی پێشووی خۆی، دەتوانین بڵێین زیاتر لە ژێر کاریگەریی خانای قوبادی و ئەڵماس خاندا بووە. هەرچەند کارێک کە ئەو کردوویەتی بەرفراوانتر بووە لە کاری ئەوان و وەکی کوتمان بە تاقیکردنەوەی زاراوەکانی دیکەی وەک لەکی و کورمانجی و سۆرانی، بواری زمانی شاعیرانەی خۆی بەرفراوانتر کردووەتەوە. ئەوەش بە شاعیرێکی کە دوو سەدە لەوە پێش ژیاوە و وڵات لەوپەڕی بەهێز بوونی کێشەی مەزهەبیدا بووە، کارێکی کارستان و گرینگە و نیشاندەری سەرەتیدانی زمان و نەتەوەیە بەسەر باقی بوارەکانی دیکەی ژیاندا. بابەتی سەرنجڕاکێشی ژیانی شاعیرانەی سەید یاقووب ئەوەیە کە جواغڕافیای خوێندنەوەی بە نیسبەت شاعیرانی خوارووی کووردستان بەربڵاوتر بووە و هۆگرییەکی زۆری بە شیعری شاعیرانی سۆرانی بووە و لە هەمووان گرینگتر ناسیاویی لەگەڵ شیعری “نالی”ی شارەزووری هەبووە و ئەو بە مامۆستای خۆی دەزانێ و تەنانەت بە لاسایی لە بەرهەمەکانی ئەو شیعریشی هۆنیوەتەوە.

لە شیعری دە بەگەیدا وەکی کووتمان لە پێشەنگانی بواری شیعری ئەویندارانەی بەگەیە و شیعرەکانی شان لە شانی شیعری کەسانی وەک مەولەویی تاوەگۆزی و بێسارانی و میرزا ئەولقادری پاوەیی دەدەن. نموونەی ئەو شیعرانەی دەتوانین شیعری دەڵێ دامەنی ناوبەرین کە هەم شێوەی دووپات کردنەوەی ڕستە و دەستەواژەکان، هەم شێوەی ڕوانین بە مەعشووق لە گوتاری زاڵی ئەو جۆرە شیعرە وەرگیراوە.

شیعرەکانی

سەی یاقۆ شیعرەکانی بە شێوەزاری کوردیی گۆرانی نووسیوە و سەرەڕای ئەو شێوەزارەش، هۆنراوەی بە سۆرانی و هەورامی داناوە. دیوانەکەی نزیکەی ٢٠ هەزار هۆنراوە بووە تیاچووە و نەماوە، ئەوەی ماوە و بە دەست گەیشتووە دەوری هەزار هۆنراوەیە، بەڵام بە چاپ نەگەیشتووە. ناوەرۆکی شیعرەکانی ئایینی، وەسفی جوانی سروشت، خۆشەویستی و دڵداری بووە. بە شاعیرێکی کلاسیزم دانراوە و بەشێک لە شاعیرانی فارس و هەروەها نالی کاریگەرییان لە سەری بووە. شیعرەکانی وشەی بیانی عەرەبی و فارسی لەخۆدەگرێتەوە و لاسایی کردووە لە شاعیرانی شێوەزاری گۆرانی کە کێشی خۆماڵی بەکاردەهێنێت. شارام نازری یەکێک لە شێعرەکانی سەی یاقۆی لە گۆرانییەکدا بە کار هێناوە.

شیعری ئەم شاعیرە لە ناو دڵی خەڵکی جێگەی خۆی دۆزیوەتەوە و ماوەیەکی زۆر لە دەسنوودا پارێزراوە و ساڵی١٩٨٤ بە یەکەم جار دیوانەکەی لە چاپ دراوە. سەید یەعقووب ئاگاداری زاراوەکانی زمانی

کوردی بووە: هەورامی، سۆرانی، لەکی، کورمانجی. شاعیرانی ئەم ناوچانەی ناسیوە، بەتایبەتی نالی خۆشویستووە و بە شاعیرێکی گەورەی داناوە و شانازی پێوە کردووە و سەرکەوتووانە لاسایی شیعری نالی کردووتەوە. لە ڕووی ڕوخسارەوە شیعری سەید لە سەر دوو بەشی شیعری خۆماڵی لەسەر ئاوازی هەرە و شیعری عەرووزی دانراوە و لەم بوارەدا لە ژێر کاریگەری نالی بووە.

بەرهەمی شاعیر وێنەی شیعرێکی بەرزی زمانی کوردییە، زادەی تێکەڵاوی بنزاراوەکانی زمانی کوردی ئەو ناوچانەیە بە زاراوەی گۆرانی و ئینجا موتوربەکردنی ئەمە بە زاراوەی کوردی ناوەندی (سۆرانی).